

Effekter av folkehelseiltak for helsefremmende skoler

Rapport for forprosjekt 332628 – Regionale forskningsfond Agder

Forfattere(e)/Author(s):

Øyvind Hellang, Nadja S. Kühn, May-Olaug Horverak, Migle Helmersen

Rapport 37-2022 NORCE Helse og samfunn

Rapporttittel/
Report title Effekter av folkehelseiltak for helsefremmende skoler

Prosjektnummer/
Project No NORCE 104470

Institusjon/
Institution NORCE Helse og samfunn

Rapportnr/
Report No. 37-2022

ISSN/
ISBN 978-82-8408-253-0

Antall sider/
No. of pages 3

Publiseringsdato/
Date of publ.: Oktober 2022

1. Innledning

Forprosjektet «Effekter av folkehelseiltak for helsefremmende skoler» er en forlengelse av arbeidet blant kommunene i østre Agder fra *Helsefremmende barnehager og skoler – På felles vei* (HBS Agder) som var en del av Folkehelseprogrammet. Evalueringen av HBS Agder viste at det var behov for måleinstrument som kunne bygge på måleindikatorne for helsefremmende folkehelseiltak¹. Muligheten til å kunne måle effekten av folkehelseiltak er viktig for å kunne prioritere bruk av offentlige midler og gi viktig styringsinformasjon til ansatte ved våre skoler som jobber for mer robuste barn og unge.

Problemstillingen har vært: Hvordan kan skoler måle grad av helsefremming? Dette forprosjektet har hatt som hovedmål å utvikle et slikt instrument for å måle helsefremmende kompetanse og praksis for ansatte i ungdomsskoler og videregående skoler.

Lillesand kommune har stått som prosjekteier med prosjektleder Eva-Kristin Paschen-Eriksen med Lillesand videregående skole, Birkenes kommune, Gjerstad kommune og NORCE Norwegian Research Centre som samarbeidspartnere. Forskningsteamet fra NORCE har bestått av Nadja S. Kühn, May-Olaug Horverak, Migle Helmersen og Øyvind Hellang. Forprosjektet er finansiert av Regionale forskningsfond Agder.

---

¹ Hellang, Ø. & Helmersen, M. (2022). «På felles vei» - Helsefremmende barnehager og skoler - Evaluering og følgeforskning. NORCE rapport 7-2022

2. Forskningsaktiviteter og resultater

Forprosjektet har resultert i et instrument for å måle effekten av folkehelseiltak på helsefremmende skoler, gjennom et spørreskjema som viser helsefremmende kompetanse og praksis blant ansatte. Spørreskjemaet ble utviklet i samarbeid med lærere og skoleledere ved en ungdomsskole og en videregående skole, gjennom gruppeintervjuer og individuelle intervjuer. Dette resulterte i et sett med 3X9 spørsmål for å måle helsefremmende kompetanse, og 3X9 spørsmål for å måle helsefremmende praksis, som utgjorde et spørreskjema som kunne utprøves gjennom å sende det ut digitalt. Spørreskjemaet ble sendt til ansatte ved to barneskoler, to ungdomsskoler, en videregående skole og to voksenopplæringer. Dette var en pilotering av spørreskjemaet, der vi fikk 104 utfylte svar. Dette var nok til at vi kunne gjennomføre en analyse av svarene for å vurdere kvaliteten av spørreskjemaet. Det ble gjennomført en faktoranalyse for hver av de to hovedkomponentene, helsefremmende kompetanse og helsefremmende praksis. Analysen av spørsmål knyttet til helsefremmende kompetanse, viste at underkategoriene kunnskap og ferdigheter grupperte seg til to ulike klynger (faktorer) og at spørsmål knyttet til helsefremmende holdninger kan gruppere seg ved videre justeringer i et senere hovedprosjekt. Analysen av spørsmål knyttet til helsefremmende praksis, viste at spørsmålene i hovedsak kan grupperes i tre klynger (faktorer): spørsmål som omhandler opplevelsen av egen rolle (individnivå), spørsmål som omhandler opplevelse av egen rolle i samspill med elevene (gruppenivå) og spørsmål som omhandler opplevelsen av skolens rolle (systemnivå). Enkelte spørsmål faller utenfor disse klyngene.

Forprosjektet viste at det er mulig å måle helsefremmende kompetanse og praksis i skoler ved bruk av spørreskjema. Dette vil sammen med eksisterende målinger, og målinger knyttet til skolemiljøet, kunne gi viktig styringsinformasjon om effekten av folkehelseiltak i skolene og peke på hvor skolens ledelse bør prioritere innsatsen for å få et helsefremmende skolemiljø.

2.1. Evaluering av forprosjektet

Arbeidet i forprosjektet har vist at vi kan sammen lage spørreskjema som måler helsefremming i skoler, selv om dette har vært et begrenset forprosjekt som kun har pilotert en første versjon av et spørreskjema med et relativt lite utvalg. Forprosjektet har blitt utsatt et halvt år på grunn av utfordringer med å få inn nok komplette svar på spørreundersøkelsen. Purringer, ekstra tid og inkludering av flere skoler løste utfordringen. Dette viser at et videre arbeid med å utvikle slike spørreskjema vil kreve en enda bedre forankring ved de enkelte skolene og med de ansatte direkte. Se vedlegg A for tekniske detaljer fra forprosjektet.

2.2. Veien videre

Utviklingen av måleinstrumenter for helsefremming i skoler fortsetter i et videre samarbeid. Birkenes kommune står som søker for et regionalt innovasjonsprosjekt «Helsefremmende skolemiljø og skolenærvernsarbeid» i regi av Regionalt forskningsfond Agder. Dette omsøkte hovedprosjektet skal blant annet videreutvikle spørreskjemaet fra forprosjektet og samtidig utvikle et spørreskjema for elevenes opplevelse av helsefremming i skolemiljøet. Hovedprosjektet vil kunne bli gjennomført i perioden 2023-2025.

Vedlegg A – Beskrivelse av metode og analysefunn

Vi har utviklet, pilotert og faktoranalysert et instrument for å måle helsefremmende kompetanse og praksis i skoler. Instrumentet ble utviklet ved først å gjennomføre fire individuelle semi-strukturerte intervjuer med sentrale ansatte i helsefremmingsarbeidet ved to av de deltagende skolene (Gjerstad kommune og Lillesand videregående skole). Dette ga grunnlaget for å spisse spørsmål til fokusgruppeintervjuene ved hver skole. Det ble så gjennomført to fokusgruppeintervju med lærere og ledere ved de to deltagende skolene. Dette ga et grunnsett med utsagn om helsefremmende kompetanse og praksis. Disse ble så analysert av forskere opp mot helsefremmende teori i samarbeid med deltagende partnere fra kommunene. Slik kom vi frem til de to hoveddelene i spørreskjemaet, helsefremmende kompetanse og helsefremmende praksis, med 3X9 items på hvert spørreskjema, for henholdsvis meningsfullhet, håndterbarhet og begripelighet som relaterer seg til Antonovskys teori om Opplevelse av sammenheng². Vedrørende praksis, ble spørsmål utviklet relatert til individnivå, gruppenivå og systemnivå. Vedrørende kompetanse, ble spørsmål utviklet relatert til holdninger, kunnskap og ferdigheter. Spørreskjemaet ble sendt ut digitalt via SurveyXact til ansatte ved sju skoler i Agder, som resulterte i 104 respondenter med komplette svar. Datamaterialet ble faktoranalysert av forskere sammen med prosjektdeltakere fra kommunene.

Sammenfatning av funn fra faktoranalyse

Faktoranalyse er benyttet for å belyse underliggende (latente) variabler i datamaterialet. Med andre ord ønsker man her å undersøke hvorvidt enkelte variabler (spørsmål) måler samme fenomen. To separate faktoranalyser ble gjennomført. Den første inkluderte 27 variabler (spørsmål) som omhandlet praksis (tabell 1), mens den andre inkluderte resterende 27 variabler som omhandlet kompetanse (tabell 2).

Utfra analysene fremkommer det at spørsmål om *praksis* i hovedsak kan grupperes i tre klynger: spørsmål som omhandler opplevelsen av egen rolle (individnivå), spørsmål som omhandler opplevelse av egen rolle i samspill med elevene (gruppenivå) og spørsmål som omhandler opplevelsen av skolens rolle (systemnivå). Det kan sies at disse spørsmålstypene i hovedsak måler samme fenomen. Vi ser også at enkelte av spørsmålene som er stilt faller utenfor disse kategoriene.

Blant spørsmål om kompetanse fremkommer det tydelig at spørsmål som omhandler kunnskap og spørsmål som omhandler ferdigheter kan grupperes i to klynger. Videre ser det ut til at spørsmål som omhandler holdninger til en viss grad også kan grupperes i klynger, men mønsteret er her ikke like tydelig som ved de to øvrige. Vi ser også her at enkelte spørsmål faller utenfor disse hovedkategoriene.

Oppsummert kan vi utfra datamaterialet observere latente dimensjoner i datamaterialet som vil være nyttige for videre utvikling og analyse. Det må imidlertid gjøres oppmerksom på et forholdsvis lavt antall respondenter som gjør analysene mer sårbare. For å kunne trekke mer robuste konklusjoner er det nødvendig med et større antall respondenter.

---

² Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium. Den salutogene modellen*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Faktoranalyse

Tabell 1. Faktor analyse med faktorladninger, spørsmål som omhandler *praksis*, rotert komponent matrise.

	Faktorladninger						
	1	2	3	4	5	6	7
2a. Jeg viser elevene mine tillit i skolehverdagen (B)	.57						
5b. Jeg lar elevene medvirke i å finne løsninger på felles utfordringer i skolehverdagen (H)	.76						
6a. Jeg gir elevene tydelige beskrivelser på hva de skal jobbe med (H)	.58						
6b. Jeg er bevisst på å være tydelig i min klasseledelse (H)	.69						
7b. Jeg lar elevene få være med og velge aktiviteter de liker (M)	.69						
8b. Jeg legger til rette for sosiale aktiviteter for elevene (M)	.67						
1a. Jeg er opptatt av å se og anerkjenne elevene (B)		.83					
3a. Jeg respekterer elevene mine (B)		.84					
4a. Jeg tilrettelegger for at elevene skal oppleve mestring i skolehverdagen (H)		.71					
1c. På skolen vår er det kultur for å anerkjenne elever (B)			.85				
3c. På skolen vår er det kultur for å gi tillit til elever (B)			.77				
3c. På skolen vår viser vi elevene respekt (B)			.79				
6c. På skolen vår er vi opptatt av tydelig klasseledelse (H)			.57				
4b. Jeg lar elevene finne strategier for mestring i fellesskap (H)				.59			
8c. Skolen legger til rette for sosiale aktiviteter for elevene (M)				.83			
5a. Jeg lar elevene velge løsningsstrategier for å håndtere egne utfordringer (H)					.77		
7c. På skolen vår får elevene påvirke hvilke arbeidsmetoder de bruker (M)					.58		

7a. Jeg lar elevene bruke arbeidsmetoder de liker (M)								.70
1b. Jeg lærer elevene å gi positiv oppmerksomhet til hverandre (B)								.77
3b. Jeg lærer elevene å vise respekt for hverandre (B)								.71
9a. Jeg lar elevene få jobbe med det som er viktig og verdifullt for dem (M)								.73
Eigenvalue	7,482	3,234	2,456	1,748	1,459	1,205	1,005	
% of variance	27,71	11,97	9,09	6,47	5,40	4,46	3,72	
Cronbach's alpha	.83	.87	.80	-	-	-	-	

Rotasjonsmetode: Varimax med Kaiser-normalisering

Kun faktorladninger over .5 er inkludert i matrisen

B= begripelighet, H = håndterbarhet, M = meningsfullhet

Tabell 2. Faktor analyse med faktorladninger, spørsmål som omhandler *kompetanse*, rotert komponent matrise.

	Faktorladninger					
	1	2	3	4	5	6
1a. Jeg har kunnskap om hva anerkjennelse betyr i en skolekontekst (B)	.68					
2a. Jeg har kunnskap om hva tillit betyr for individer (B)	.73					
3a. Jeg har kunnskap om hva det betyr å vise respekt for individer (B)	.65					
4a. Jeg har kunnskap om mestring og hva det betyr for elever (H)	.76					
5a. Jeg har kompetanse på hva medvirkning innebærer i skolehverdagen (H)	.80					
7a. Jeg har kunnskap om motivasjon og hva det betyr for elever (M)	.84					
1b. Jeg har strategier for å gi anerkjennelse til elever (B)		.73				
2b. Jeg har strategier for å gi tillit til elever (B)		.52				
3b. Jeg har strategier for å vise respekt for elever (B)		.65				
4b. Jeg har strategier for å tilrettelegge for elevers mestring (H)		.63				
5b. Jeg har strategier for å tilrettelegge for elevers medvirkning i skolehverdagen (H)		.53				

6b. Jeg har strategier for å gi tydelige beskjeder og forklaringer for elever (H)	.63					
7b. Jeg har strategier for å skape engasjement og motivasjon hos elever (M)	.55					
8b. Jeg har strategier for å bygge gode relasjoner med elevene	.73					
9b. Jeg har strategier for å jobbe verdibasert i skolehverdagen (M)	.68					
2c. Tillit til elever er viktig i skolen (B)	.77					
7c. Motivasjon er viktig i skolehverdagen. (M)	.71					
8a. Jeg har kunnskap om hvorfor relasjoner til elevene er viktige (M)	.74					
9c. Å ha felles verdier er viktig (M)	.55					
1c. Anerkjennelse av elever er viktig i skolen (B)	.81					
3c. Respekt overfor elever er viktig i skolen. (B)	.73					
8c. Å utvikle gode relasjoner med elever er viktig.(M)	.79					
4c. Tilrettelegging for elevers mestring er viktig i skolen (H)	.65					
5c. Tilrettelegging for elevers medvirkning er viktig i skolen (H)	.62					
9a. Jeg har kunnskap om verdigrunnlaget for skolen min (M)	.82					
Eigenvalue	9,979	2,526	2,035	1,480	1,289	1,187
% of variance	36,96	9,35	7,53	5,48	4,77	4,39
Cronbach's alpha	.91	.88	.79	-	-	-

Rotasjonsmetode: Varimax med Kaiser-normalisering

Kun faktorladninger over .5 er inkludert i matrisen

B= begripelighet, H = håndterbarhet, M = meningsfullhet